

Centrum Ochrony Mokradeł

Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2024 roku

1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA

Ochrona najcenniejszych torfowisk w Polsce

Biorąc pod uwagę nasiloną skalę różnego rodzaju antropogenicznych ingerencji na najcenniejszych torfowiskach, takich jak zbędne czy nadmiernie intensywne koszenie, w tym w celu uzyskania dopłat rolnych, lub przejmowanie pod zabudowę, **Centrum Ochrony Mokradeł prowadzi działania na rzecz ochrony biernej najcenniejszych, najlepiej zachowanych torfowisk**. Większość mechanizmów zarządzania działaniami w ochronie przyrody (plany zadań ochronnych na obszarach Natura 2000, dopłaty rolno-środowiskowo-klimatyczne) wspiera działania czynne (koszenie, odkrzaczanie), nie dając możliwości wskazania obszarów do ochrony biernej traktowanej tam jako priorytet.

W roku 2024 kontynuowaliśmy działania, mające na celu uświadomienie urzędnikom i praktykom konieczności objęcia ochroną bierną najcenniejszych torfowisk. Realizowaliśmy to m.in. w ramach działań Koalicji 10% (więcej w części **Koalicja 10%**).

Do tej pory zakupiliśmy **siedem działek w dolinie Rospudy o łącznej powierzchni 4,15 ha**. Te grunty to nasz wkład w budowę społecznego rezerwatu na jednym z najlepiej zachowanych torfowisk niskich Europy. W grudniu 2024 roku znaleźliśmy kolejnych właścicieli gruntów w dolinie Rospudy chętnych do sprzedaży działek na cele ochrony przyrody. Następne wykupy będą realizowane ze środków pochodzących ze współpracy z biznesem oraz z darowizn celowych, w tym tych pochodzących z 1,5% podatku ze wskazanym celem szczegółowym “ochrona cennych przyrodniczo bagien”.

Również w grudniu kierownictwo Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku (Adam Juchnik, Adam Bohdan) powołało do życia **rezerwat przyrody Dolina Rospudy im. prof. Aleksandra Sokołowskiego**, obejmujący część torfowisk będącą w zarządzie Lasów

Państwowych. Niestety, w granicach rezerwatu nie znalazły się na razie najcenniejsze fragmenty doliny – rozległe otwarte mechowiska. Centrum Ochrony Mokradeł wraz z Klubem Przyrodników zgłosiły się do RDOŚ z wnioskiem o włączenie naszych działek do tworzonego rezerwatu. Uzyskaliśmy zapewnienie od kierownictwa RDOŚ, że zgłoszone działki zostaną dołączone do rezerwatu w późniejszym terminie w oparciu o umowy notarialne. Podobnie sama rzeka Rospuda, stanowiąca grunt Skarbu Państwa, powinna zostać włączona w obszar rezerwatu, żeby zapewnić ochronę całego funkcjonalnie powiązanego ekosystemu.

Działania zmierzające do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk oraz upowszechniania rolnictwa bagiennego

W 2024 roku wstrzymaliśmy prace nad polskim systemem certyfikacji redukcji emisji gazów cieplarnianych poprzez ponowne uwodnienie zmeliorowanych torfowisk “Bagna dla przyszłości”, koncentrując się na kontynuacji strategicznej współpracy z AECO – firmą inwestującą w projekty restytucji torfowisk w Europie. AECO zdecydowało się na certyfikację finansowanych przez siebie projektów w systemie Social Carbon, który opublikował metodykę obliczania redukcji emisji gazów cieplarnianych z przedsięwzięć ponownego uwadniania torfowisk: “SCM0010-M1: Module for Rewetting Drained Peatlands on Temperate Agricultural Land”, która może być stosowana w Polsce. Eksperti z Centrum Ochrony Mokradeł uczestniczyli w konsultacjach tej metodyki. Ponadto, braliśmy udział w warsztatach i konsultacjach dotyczących ustanowienia unijnych ram certyfikacji trwałego pochłaniania dwutlenku węgla, technik węglochłonnych oraz składowania dwutlenku węgla w produktach (Carbon Removal Certification Framework, CRCF), w szczególności metodyki dotyczącej ponownego uwadniania torfowisk.

We współpracy z AECO rozpoczęliśmy starania o realizację projektu pilotażowego. W ramach tej współpracy zatrudniliśmy specjalistkę ds. ponownego uwodnienia torfowisk (Ulę Biereżnoj-Bazille), której zadaniem jest wyszukiwanie potencjalnych obszarów spełniających wymagania programu oraz ich wstępna weryfikacja w terenie. W raportowanym okresie pracowniczka wykonała wstępną analizę ponad 30 obiektów, z których 16 zostało zaliczonych do torfowisk nadających się do potencjalnego ponownego uwodnienia. Sześć obiektów zostało wybranych do dalszych prac w 2025 roku: Juchowo, Franknowo, Szuszałewo, Marcinkowice, Grzebsk, Ustka. Najbardziej zaawansowanym w przygotowaniach jest projekt w okolicach Juchowa. Na początku 2025 roku AECO ma podpisać

z właścicielem gruntów (Fundacją im. St. Karłowskiego) oraz zarządcą gruntów (Spółka Rolnicza Juchowo Sp. z o.o.) 25-letnią umowę współpracy dotyczącą ponownego uwodnienia 91 ha łąk potorfowych. Właściciele działek w granicach potencjalnych obszarów: Ustka i Szuszałewo są zainteresowani współpracą z firmą AECO w celu stabilizacji właściwego poziomu wody w torfie.

W 2024 roku firma doradcza Deloitte sfinalizowała realizowaną na zlecenie Centrum Ochrony Mokradeł **“Analizę wybranych uwarunkowań prawnych dla wdrożenia komercjalizacji projektów w obszarze carbon offsettingu”**. Na tej podstawie przygotowała także wzory umów z podmiotami kupującymi kredyty węglowe oraz z właścicielami gruntów, na których będą realizowane projekty ponownego uwodnienia torfowisk.

Ponadto, od kwietnia 2024 roku, w ramach grantu otrzymanego z **European Climate Foundation**, zrealizowaliśmy liczne działania mające na celu zwiększanie świadomości rolników na temat znaczenia nawadniania torfowisk, ze szczególnym uwzględnieniem paludikultury, dla łagodzenia zmian klimatu i ochrony zasobów wodnych.

Pod koniec roku, we współpracy z Ogólnopolskim Towarzystwem Ochrony Ptaków, przeprowadziliśmy **interwencję przeciw zmianom polskiego “Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027”** zaproponowanym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w **zakresie radykalnego zmniejszenia wymogów środowiskowych normy dobrej kultury rolnej GAEC 2: ochrona terenów podmokłych i torfowisk**. Wskutek proponowanej zmiany (podniesienie progu zawartości materii organicznej w glebach objętych normą z pierwotnie planowanych 30% do 60%) norma GAEC 2, której głównym celem jest ochrona gleb bogatych w węgiel, nie objęłaby większości terenów, których powinna dotyczyć. W szczególności z ochrony wyłączone zostałyby niemal wszystkie torfowiska użytkowane rolniczo. Pisma przesłane do Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Środowiska były poparte opinią autorstwa Wiktora Kotowskiego, Ewy Jabłońskiej i Łukasza Kozuba. Temat był również nagłośniony w mediach. Komisja Europejska odrzuciła propozycję polskiego rządu. Ostatecznie opublikowana w 2025 roku treść normy zawiera próg 40% zawartości materii organicznej. Zmiana ta sprawiła, że normą zostało objęte ok. 400 tys. ha wobec pierwotnego zasięgu 140 tys. ha.

Ponadto, w czerwcu 2024 otrzymaliśmy decyzję o przyznaniu finansowania na realizację projektu **PaluWise** z programu Horyzont Europa. Celem projektu jest założenie demonstracyjnych upraw bagiennych, rozwój łańcuchów wartości dla produktów

pochodzących z paludikultury i przygotowanie rekomendacji w celu upowszechniania rolnictwa bagiennego w Europie (więcej o projekcie w części: **PaluWise**).

2. EDUKACJA PRZYRODNICZA I POPULARYZACJA OCHRONY PRZYRODY ORAZ DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA

Światowy Dzień Mokradeł – obchody warszawskie

Organizowane przez Centrum Ochrony Mokradeł warszawskie obchody Światowego Dnia Mokradeł 2024 odbyły się w sobotę, 3 lutego. Temat wiodący brzmiał **“Ludzie i Mokradła: splecione losy”**.

Program wydarzenia obejmował wykłady, rozmowy, pokaz filmu:

- **Wyszliśmy z bagien – czy mamy dokąd wrócić?** Wstęp do Światowego Dnia Mokradeł 2024, Wiktor Kotowski, Centrum Ochrony Mokradeł i Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego;
- **Rozmowa z braćmi Tomaszem Grzegorzem i Stanisławem Kłosowskimi o ich związkach z bagnami;**
- **Republika bagien: Europa Wschodnia i środowiska ucieczkowe,** Michał Pospiszyl, Instytut Studiów Politycznych PAN;
- **Bagna dla przyszłości – program offsetów emisji,** Aleksandra Leszczyńska, Centrum Ochrony Mokradeł;
- **Przyszła rzeka do doktora. O potrzebie i planach leczenia Polskich rzek,** Ilona Biedroń, Fundacja Hektary Dla Natury/Zdrowa Rzeka i Centrum Ochrony Mokradeł; Ewa Leś, Rzeczny Uniwersytet; Magdalena Bobryk, Stowarzyszenie 515 kilometr Odry – Założycielki Rzeczej Szkoły;
- Prezentacja filmu **"Obrówka – nasza rzeczka"**, “Grupa Brzozaki” – nieformalna grupa dzieci i młodzieży zamieszkających w miejscowości Chośnica na Kaszubach, pod opieką Pani Ewy Orzechowskiej;
- Rozmowa o filmie z jego autorami i dyskusja podsumowująca wydarzenie.

W **Bazarze Idei Bagiennych** uczestniczyli: Ilona Biedroń ze stoiskiem "Zdrowa Rzeka", Adam Kapler z prezentacją "Botaniczki i torfoznawcy ze "Słownika Botaników Polskich" PAU", Piotr Mikołajczyk ze stoiskiem "Karpaty Łączą – ochrona Torfowisk Orawsko-Nowotarskich", Karolina Bukowicka z Fundacji REC Polska, Marta Stachowicz z SGGW ze stoiskiem "Sonda do pomiaru parametrów gleby – niezastąpione narzędzie w badaniach torfowisk", Daniel Petryczkiewicz z opowieścią "Mała i Rozlewisko", stowarzyszenie Nasz Bóbr, Grupa Zakole, Grupa Brzozaki, Studenckie Koło Naukowe UW dla klimatu z klimatyczną grą edukacyjną. Bracia Kłosowscy podpisywali swoje najnowsze książki o bagnach.

Światowy Dzień Mokradeł – obchody lubelskie

Objęliśmy patronatem i aktywnie włączyliśmy się w **obchody Światowego Dnia Mokradeł w Lublinie** zorganizowane 2 lutego (współorganizowane przez Instytut Nauk o Ziemi i Środowisku oraz Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych), którego tematem przewodnim były chełmskie torfowiska węglanowe. W trakcie tego wydarzenia, w gronie m.in. naukowców, instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody i środowiska, przedstawicieli organów administracji publicznej i NGOs rozmawialiśmy o stanie i wyzwaniach ochrony torfowisk w regionie lubelskim. Głosem naszego stowarzyszenia w debacie był Jan Kucharzyk, a uczestnicy po raz pierwszy mogli zobaczyć dramatyczne zniszczenia torfowiska w Starym Stręczyńcu.

Terenową część obchodów Światowego Dnia Mokradeł stanowiły: działania w zakresie ochrony czynnej, polegające na usunięciu krzewów i podrostów drzew wkraczających na torfowisko w obrębie ścieżki przyrodniczej „Motylowe Łąki” położonej na Obszarze Natura 2000: Chełmskie Torfowiska Węglanowe w Chełmskim Parku Krajobrazowym. W odbywającej się 9 lutego 2024 roku akcji wzięło udział 25 osób wolontariuszy, m.in. przedstawicieli Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie, Lubelskiego Towarzystwa Ornitologicznego, Zamojskiego Towarzystwa Przyrodniczego, pracowników i studentów Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej.

W ramach edukacji mokradłowej odbyły się także dwa jednodniowe terenowe warsztaty dla młodzieży (wiosną – na chełmskich torfowiskach węglanowych oraz jesienią – w lasach sobiborskich), które we współpracy z Zespołem Lubelskich Parków Krajobrazowych współprowadziła Magda Suchora.

Narada o ochronie i odnowie mokradeł oraz jej następstwa

W Światowy Dzień Mokradeł, we współpracy z Wydziałem Biologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Centrum Współpracy i Dialogu UW, zorganizowaliśmy naradę pod hasłem „**Ochrona i odnowa mokradeł: jak to zrobić w Polsce?**”. Decydenci oraz eksperci związani z obszarami wodno-błotnymi mieli okazję omówić najważniejsze wyzwania w zakresie ochrony tych ekosystemów. Udział w spotkaniu wzięli m.in. Paulina Hennig-Kloska, Minister Klimatu i Środowiska, Andrzej Domański, Minister Finansów, oraz przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych, PGW Wody Polskie, a także przedstawiciele organizacji pozarządowych i instytutów naukowych, w tym Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu Łódzkiego, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach. Głównym efektem wydarzenia było uzyskanie deklaracji polityków co do współpracy międzyresortowej na rzecz ochrony mokradeł, skonkludowane w lipcu 2025 powołaniem – uchwałą RM – międzyresortowego Zespołu ds. ochrony mokradeł, w którym zasiadają wiceministrowie finansów, klimatu i środowiska, rolnictwa i rozwoju wsi, obrony narodowej oraz prezes Wód Polskich. Zespołowi przewodniczy Główny Konserwator Przyrody, Wiceminister Klimatu i Środowiska, Mikołaj Dorożała.

Konferencja SWS

W dniach 24-26 czerwca w Goniądzu nad Biebrzą odbyła się **19. konferencja Society of Wetland Scientists – Europe Chapter** pod hasłem “**Wetlands across timescales**”.

Tematem przewodnim konferencji był czas jako jeden z najważniejszych aspektów rozwoju każdego ekosystemu, mający kluczowe znaczenie w badaniu mokradeł. Mokradła rozwijają się, zmieniają, ulegają degradacji i odbudowie w funkcji czasu. Ulegają zmianom z dnia na dzień, z sezonu na sezon i z jednej epoki geologicznej na drugą. Czas zmienia również nasz związek z mokradłami oraz nasze podejście do ich użytkowania i ochrony. Mokradła, dzięki swojej zdolności do magazynowania materii organicznej, stanowią dla nas kronikę minionych wydarzeń i niejako okno w czasie. Większość zagadnień, które badamy na mokradłach, jest ściśle związana z czasem, jak np. opisy paleośrodowisk, zmiany trendów w czasie, zmiana zawartości składników biotycznych, procesy geochemiczne, hydrologia czy prognozy rozwoju mokradła po odnowieniu lub w zmieniającym się klimacie.

Do udziału w konferencji zaprosiliśmy naukowców i praktyków ze wszystkich dziedzin nauki o mokradłach i zachęciliśmy ich, by spojrzeli na swoje badania z perspektywy czasu. Zaproszenie przyjęło 90 osób zajmujących się badaniem, ochroną i odtwarzaniem mokradeł, które przez trzy dni intensywnie dyskutowały nie tylko o przeszłości tych ekosystemów, ale również spoglądało w przyszłość.

Organizatorami konferencji byli Centrum Ochrony Mokradeł, Uniwersytet Warszawski, Politechnika Białostocka, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Towarzystwo Ochrony Siedlisk „ProHabitat” oraz Biebrzański Park Narodowy.

Wydarzeniem towarzyszącym konferencji były obchody 40-lecia holendersko-polskiej współpracy naukowej poświęconej badaniom torfowisk w dolinie Biebrzy. Transmisję online z wykładu prof. Martina Wassena z Uniwersytetu w Utrechcie można obejrzeć [tutaj](#).

Międzynarodowa Letnia Szkoła Bagienna

W tym roku tygodniowe szkolenie terenowe, znane jako Letnia Szkoła Bagienna, towarzyszyło konferencji SWS i zostało zorganizowane w formule międzynarodowej.

Celem Międzynarodowej Letniej Szkoły Bagiennej była wymiana wiedzy, doświadczeń i różnych punktów widzenia pomiędzy naukowcami i praktykami z różnych krajów europejskich, żeby ułatwić i przyspieszyć współpracę na rzecz ochrony i restytucji mokradeł w Polsce i innych krajach.

Szkolenie miało formę **7-dniowego wyjazdu terenowego w dniach 26 czerwca – 2 lipca 2024 roku** i zostało **przeprowadzone przez pięciu naukowców i praktyków, specjalistów zajmujących się ochroną i restytucją mokradeł**.

Międzynarodową edycję szkolenia zorganizowaliśmy z myślą o naukowcach i praktykach odnowy torfowisk, którzy mają (lub mogą mieć w przyszłości) znaczący wpływ na stan tych ekosystemów.

Wśród 25 uczestniczek i uczestników szkolenia znalazło się **13 naukowców** (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet w Greifswaldzie, Thuenen Institute for Climate Smart Agriculture, Uniwersytet Techniczny w Tallinie, Uniwersytet Świętych Cyryla i Metodego w Skopje, Uniwersytet w Lizbonie, Uniwersytet Stanu Michigan), **7 przedstawicieli organizacji pozarządowych** (Centrum Ochrony Mokradeł,

Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Succow Foundation, Greifswald Mire Centre, Frankfurt Zoological Society, UNDP Ukraine, Constructed Wetland Association) oraz **5 pracowników administracji ochrony przyrody** (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu, Chornobyl Radiation and Ecological Biosphere Reserve, Donauauen National Park).

Wspólnie odwiedziliśmy m.in. Dolinę Rospudy i inne torfowiska Puszczy Augustowskiej, Biebrzański Park Narodowy, Narwiański Park Narodowy oraz okolice Puszczy Białowieskiej. Podróżowaliśmy bussem i nocowaliśmy w czterech różnych obiektach turystycznych. Większość czasu spędziliśmy w terenie, poznając rozmaite aspekty różnorodności ekosystemów bagiennych. Spotkaliśmy się także z zarządcami obszarów chronionych oraz osobami odpowiedzialnymi za realizację programów ochrony czynnej.

Projekt został sfinansowany ze środków **Funduszu Klimatycznego Republiki Federalnej Niemiec**, reprezentowanej przez Federalne Ministerstwo Spraw Zagranicznych, działające za pośrednictwem **Ambasady Republiki Federalnej Niemiec w Warszawie**.

Więcej informacji o Międzynarodowej Letniej Szkole Bagiennnej znajduje się na [naszej stronie](#).

Liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym

XVI Akcja Liczenia Żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym (MPK) odbyła się w sobotę 16 marca i po raz kolejny zorganizował ją wolontaryjnie Michał Kryciński. Poniżej zamieszczamy relację Michała z akcji.

Wynik akcji był fantastyczny. To 34 (!) pary lęgowe żurawi (rekord akcji), a dodatkowo 65 osobników o niepotwierdzonej lęgowości. W akcji udział wzięły 79 osoby i tu również padł rekord. Świetna frekwencja, dobrze dobrany termin, sprzyjająca pogoda i oczywiście wzrostowy trend liczebności żurawi w Polsce – te wszystkie czynniki przyczyniły się do pobicia naszego rekordu.

Wielu uczestników liczenia donosiło o swoich odczuciach, że „w tym roku jest ich jakby więcej”. Na wielu kartach obserwacji pojawiła się taka plątanina zanotowanych symboli, że analizując je po kolei rosło moje wrażenie wysokiej liczebności żurawi. Niektóre grupy, np. grupa Otwock, nie miały szczęścia i nie widziały żadnego osobnika. Ale wszyscy je co najmniej słyszeli, a w poprzednich latach nie zawsze tak było.

Ciekawostki z relacji uczestników to: 8 świstunów na stawach na Bagnie Całowanie, obserwacja sowy włochatki, stado 500 szpaków, drożdżik, śpiewające lerki, mnóstwo łosi i wiele innych spotkań i wrażeń.

Na zdjęciach z akcji możecie zobaczyć **portret żurawia** z Bagna Bocianowskiego autorstwa Piotra Mastalerza, oraz **parę uchwyconą in flagranti** przez Olę Król. Relację z akcji autorstwa uczestników możecie też znaleźć na grupie **Magia Celestynowskich Lasów i Bagien**.

Mapa z przybliżoną lokalizacją stwierdzonych par lęgowych.

Wystawa Chrońmy Mokradła

W lipcu 2024 roku wystawa **Chrońmy Mokradła!** odwiedziła Festiwal Żubra w Mirosławcu. Stoisko CMok i transport wystawy zorganizował nasz partner biznesowy, Żywiec Zdrój (więcej o naszych wspólnych działaniach w części: **Współpraca z Żywiec-Zdrój**). Na stoisku o działalności Stowarzyszenia i ochronie mokradeł opowiadały Aleksandra Leszczyńska i Magda Galus.

Przez resztę roku wystawa zdobiła korytarze Centrum Nauk Biologiczno-Chemicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz siedzibę Stowarzyszenia, gdzie tradycyjnie odpoczywa pomiędzy podróżami.

Filmy, artykuły, wywiady, publikacje i wystąpienia popularyzujące wiedzę o mokradłach

- 26 stycznia: **“Czy na bagnie można zarobić?”**, prezentacja Aleksandry Leszczyńskiej podczas organizowanego przez Fundację Wspomagania Wsi spotkania wójtów i burmistrzów z małych wiejskich gmin „Gmina Przyjazna Wodzie”;
- 31 stycznia: **Ochrona i odnowa mokradeł: jak to zrobić w Polsce?** – wywiad z Wiktorem Kotowskim w RDC;
- 2 lutego: **Nowe władze obiecują “odnowę” polskich mokradeł** – wywiad z Wiktorem Kotowskim w Radio TOK FM;
- 2 lutego: **Mokradła bardzo istotne dla całej planety** – wywiad z Wiktorem Kotowskim w Polskie Radio 24.pl;
- 22 lutego: wykład online Łukasza Kozuba o mokradłach Polski podczas **seminarium Society of Wetland Scientists**;

- marzec: publikacja “**Jak chronić torfowiska w lasach?**” pod redakcją Mariusza Lamentowicza i Stefana Konczala;
- marzec: Gospodarka Wodna 3/2024 wypowiedź Ilony Biedroń (Fundacja Zdrowa Rzeka; CMok) dot. wyzwań i szans w gospodarce wodnej;
- 8 marca: “**Dzikość w miastach**” wywiad z Mariuszem Lamentowiczem, Architektura i Biznes;
- 11 marca: “**Mokradła – historia pisana węglem**” – wernisaż wystawy fotografii Mariusza Lamentowicza w bibliotece Wydziału Biologii UAM (Kampus Morasko);
- 20 marca: Adam Kapler poprowadził **spacer botaniczny "Roślinność tamtego miasta"** towarzyszący wystawie plenerowej „Serce tamtego miasta. Kolekcja Żydowskiego Instytutu Historycznego”;
- 21 marca: **Naukowcy alarmują – rząd Tuska zgłasza protest przeciw unijnemu prawu o odbudowie natury?** – wywiad z Wiktorem Kotowskim w Radio TOK FM;
- 11 kwietnia: Adam Kapler wziął udział w **konferencji** podsumowującej projekt **Mikolów dla Klimatu**, gdzie opowiedział o inicjatywie edukacyjnej „Polska kwitnie”, w ramach której popularyzował wiedzę o mniej znanych dzikich zapylaczach, w tym silnie związanych z wodami jak *Syrphidae*; promował także innowacyjne elementy błękitno-zielonej infrastruktury jak strefy buforowe cieków, niecki i muldy chłonne, bioswale i ogrody deszczowe;
- 12 kwietnia: Wrocław. **Odra – debata ponadregionalna 2024. Rekomendacje dla Odry i jej dorzecza wynikające z Krajowego programu renaturyzacji wód powierzchniowych**, Ilona Biedroń (Fundacja Zdrowa Rzeka, CMok, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB);
- 16 kwietnia: prezentacja Aleksandry Leszczyńskiej na temat ponownego uwadniania torfowisk podczas warsztatów “**Zrównoważone kształtowanie przestrzeni na rzecz zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz rozwoju lokalnego gmin na obszarze Torfowisk Orawsko-Nowotarskich**”;
- 18 kwietnia: **Tusk blokuje, naukowcy wzywają do protestu w obronie “prawa o odbudowie natury”** – wywiad z Wiktorem Kotowskim w Radio TOK FM;
- 23-25 kwietnia: Mariusz Lamentowicz i Monika Łaskawska-Wolszczak wzięli udział w **Europejskim Kongresie Gospodarczym w Katowicach**, Mariusz był głosem mokradeł w **debacie nt. zasobów wodnych** oraz podczas **briefingu prasowego**. Opowiedzieliśmy o naszych planach przywracania wody na osuszonych torfowiskach

w gminie Mirosławiec we współpracy z firmą Żywiec Zdrój; **retransmisja sesji "Zasoby wodne"**;

- 30 kwietnia: Mariusz Lamentowicz poprowadził **wycieczkę po Torfowisku Rzezińskim** dla interdyscyplinarnego grona naukowców i artystów (Pracownia Projektów i Badań Transdyscyplinarnych, Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu) oraz innych miłośników mokradeł;
- 22-24 maja: Magda Suchora i Magda Galus wspierały część warsztatową **Akademii Wójta**, zorganizowanej przez Fundację Wspomagania Wsi w Jorze Wielkiej i nad jeziorem Łuknajno – warsztaty dotyczyły audytu zasobów wodnych gmin; Magdy poprowadziły również wycieczkę terenową dla uczestników Akademii na osuszone torfowiska nad Łuknajnem;
- 23 maja: **Naturalna retencja – rozwiązania dla gmin** – prelekcja Ilony Biedroń (Fundacja Zdrowa Rzeka, CMok, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB) wygłoszona podczas konferencji “Gospodarka wodna w obliczu kryzysu” na zaproszenie Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Wielkopolski;
- 25 maja: **Premier Tusk ucieka od odpowiedzialności** – wywiad z Ewą Jabłońską na portalu Onet.pl;
- 7 czerwca: Piotr Chibowski opowiedział o potencjalnym wpływie eksploatacji złoża Ostrów na przyrodę Polesia podczas webinaru **Kopalnia pod jeziorami łęczyńskimi?** zorganizowanego przez Towarzystwo dla Natury i Człowieka;
- 12 czerwca: **Peatlands should be everybody’s business** – prezentacja Aleksandry Leszczyńskiej na **Women in Tech Summit**;
- 17 czerwca: w OKO.press ukazał się artykuł **Nature Restoration Law uchwalone, ekolodzy rozgoryczeni polskim wetem wobec rozporządzenia** na podstawie rozmowy z Wiktorem Kotowskim i przedstawicielami innych organizacji pozarządowych wchodzących w skład Koalicji 10%;
- 6 lipca: udział Aleksandry Leszczyńskiej i Magdy Galus w **Festiwalu Żubra w Mirosławcu**, stoisko z wystawą;
- 30 lipca: **Jak ratować torfowiska? Paludikultura przychodzi z rozwiązaniem** – wywiad z Magdą Suchorą w Polskim Radio 24;
- 13 września: **"Mogą spać spokojnie". Wskazała na miasta bezpieczne od wielkiej wody** – Wiktor Kotowski wystąpił w Polsat News razem z rzeczniczką prasową Wód Polskich, komentując sytuację powodziową w Polsce i przypominając, że mokradła są

naszymi sprzymierzeńcami w walce z ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi, jakimi są susze i powodzie;

- 23 września: **obrona pracy doktorskiej** Izy Jaszcuk, składającej się z trzech znakomicie opublikowanych artykułów o tym jak rosną i jaką rolę pełnią na bagnach tzw. mchy brunatne – rosną szybciej, niż się wszystkim zdawało i, jak dowodzi Iza, są kluczem do zrozumienia procesów torfotwórczych i wiązania węgla w torfowiskach niskich;
- 26 września: **Pulsar nadaje sygnał 106. Wiktor Kotowski: Wdepnąłem w bagna na dobre;**
- 3 października: Mariusz Lamentowicz wygłosił wykład pt. **Czy Syberia rozmarza?** w Muzeum Pamięci Sybiru;
- 23 października: **Paludiculture in Poland** – prezentacja Aleksandry Leszczyńskiej w ramach sesji “**Conservation Policy theme: Paludiculture – wet use of peatlands**” podczas dorocznego spotkania Eurosite w Durham, Wielka Brytania;
- 30 października: **Ministerstwo Rolnictwa chce mniejszej ochrony mokradeł i torfowisk. Możliwy konflikt z Komisją Europejską** – artykuł o GAEC 2 na portalu wyborcza.pl napisany na podstawie **wpisu** na Facebooku CMok;
- 30 października: **Naukowcy alarmują: ministerstwo rolnictwa chce degradacji 1 mln hektarów terenów podmokłych** – artykuł o GAEC 2 w OKO.press;
- 20 października: Adam Kapler poprowadził **spacer botaniczny po Osiedlu Ostrobramska w poszukiwaniu lokalnej bioróżnorodności**; spacer towarzyszył otwarciu instalacji upamiętniającej Kibuc Grochów „**Trzcínowisko**” – **krótki film ze spaceru**;
- 31 października: artykuł Adama Kaplera pt. “**Mąciielki, czyli rzecz o słodkowodnej megafaunie**” w Wodnych Sprawach;
- 6 listopada: Adam Kapler wziął udział w **spotkaniu** dot. projektu „**Trzcínowisko**” – **instalacji upamiętniającej Kibuc Grochów** autorstwa Diany Lelonek, Agnieszki Sural i Natalii Budnik; spotkanie odbyło się w Muzeum Warszawskiej Pragi;
- 9 listopada: **Nie boi się mówić rolnikom, czym jest NRL** – wywiad z Wiktorem Kotowskim na portalu farmer.pl;
- 14 listopada: artykuł Adama Kaplera pt. “**Sadownictwo a ochrona wód**” w Wodnych Sprawach;
- 24 listopada: Mariusz Lamentowicz poprowadził **wycieczkę po mokradłach Puszczy Zielonki** w Wielkopolsce w ramach cyklu Spacerówki klimatyczne;

- 24 listopada: na portalu tvn24.pl ukazał się artykuł **Wymierający gatunek zniszczony, cenne torfowisko wyeksploatowane. Sprawę bada prokuratura** dotyczący prowadzonej przez nas interwencji przyrodniczej w Starym Stręczynie, zainspirowany **postem** Janka Kucharzyka na Facebooku CMok;
- 10 grudnia: podczas seminarium świątecznego **Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego** Iza Jaszcuk opowiedziała o tym, z jakich roślin tworzy się torf i jak się to bada, streszczając swoją, niedawno obronioną, dysertację doktorską;
- 13 grudnia: na Facebooku opublikowaliśmy pierwszy z cyklu **post** edukacyjny o wążkach, którego autorką jest Nikola Góral.

Ponadto, w 2024 roku ukazały się drukiem:

- **Słownik biograficzny botaników polskich** Polskiej Akademii Umiejętności pod red. P. Koehlera – Adam Kapler napisał do niego kilkadziesiąt biogramów botaników zawodowych i amatorów, w tym badaczy zasłużonych dla poznania i ochrony szaty roślinnej torfowisk, jezior, zalanych wyrobisk kopalnianych i zbiorowisk namułkowych np. Abromeita, Aschersona, von Klinggraeffa, Izabeli Dąmbskiej czy Krzysztofa Spałka;
- **Czerwona Księga Roślin Naczyniowych Pomorza Gdańskiego. Tom 2. Zagrożone gatunki leśne, zaroślowe i zbiorowisk okrajkowych** pod red. R. Afranowicz–Cieślak i M. Lazarus, wydana przez Uniwersytet Gdański – Adam Kapler opisał do niej (samodzielnie i jako współautor) kilka gatunków m.in. *Adenophora liliifolia*, *Dracocephalum ruyschiana*, *Potentilla alba*, *Rosa micrantha*, *Rubus grabowskii*.

Nagrody i wyróżnienia

W kwietniu Monika Łaskawska-Wolszczak została wybrana **jedną z 25 polskich liderek klimatu i środowiska** przez Forbes Women Polska.

W grudniu Wiktor Kotowski został uhonorowany **Nagrodą Pracy Organicznej w Ochronie Środowiska im. Wojciecha Dutki** podczas **28. Kongresu Ochrony Środowiska ENVICON**. Nagroda w formie glinianej kuli o iście bagiennych barwach od lat uhonorowuje osoby i organizacje, które w wyjątkowy sposób przyczyniają się do propagowania idei zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.

3. CZYNNA OCHRONA PRZYRODY I DZIAŁANIA Z UDZIAŁEM WOLONTARIUSZY

W roku 2024 roku zorganizowaliśmy cztery akcje czynnej ochrony przyrody z udziałem wolontariuszy: dwie (wiosną i jesienią) na murawie kserotermicznej na Górze Sosnówce koło Chęcin, jesienne koszenie i odkrzaczanie Góry Zamkowej oraz murawy w zespole przyrodniczo-krajobrazowym Głogi w Mielniku, wykosiliśmy także mechowisko nad jeziorem Zelwa na Suwalszczyźnie. Działania związane z pracą wolontariuszy przy ochronie czynnej koordynowali Magda Galus, Łukasz Kozub i Jan Kucharzyk.

Murawa kserotermiczna na Górze Sosnówce k. Chęcin

Od lutego 2017 roku Stowarzyszenie dzierżawi od Skarbu Państwa działkę o powierzchni ponad 4 ha, położoną na terenie miasta Chęciny, w Górach Świętokrzyskich. Ponad 2 ha zajmują jedne z najlepiej zachowanych w regionie muraw kserotermicznych. W ich obrębie występuje, prawdopodobnie czwarta pod względem liczebności w kraju, populacja wyjątkowo rzadkiego i zanikającego storczyka drobnokwiatowego.

W roku 2024, jak co roku, zorganizowaliśmy na Sosnówce weekendową akcję ochrony czynnej. Odbędzie się ona w dniach **1–3 marca**. Od piątku do niedzieli w akcji wzięło udział 20 wolontariuszy CMok (ponad połowę stanowili nowi wolontariusze, którzy po raz pierwszy wzięli udział w organizowanej przez nas akcji). W trakcie prac skupiliśmy się na wykaszaniu murawy oraz wygrabianiu (także z fragmentów nieskoszonych) martwej materii organicznej.

W tym samym roku, członek CMok, Bartłomiej Nurczyński, zorganizował także jesienne koszenie uzupełniające. W dniach **19–20 października** wolontariusze skosili i wygrabili część murawy, której nie udało nam się objąć zabiegami wiosną.

Murawy kserotermiczne w Mielniku

Podczas akcji jesiennej (**6–8 września**) kontynuowaliśmy usuwanie gęstych zakrzaczeń na **Górze Zamkowej** prowadzone przez nas od jesieni 2021 roku oraz wykosiliśmy niedojądy po wypasie owiec na murawie w **zespole przyrodniczo-krajobrazowym Głogi**. W akcji wzięło udział 12 wolontariuszy, w tym troje po raz pierwszy (**relacja zdjęciowa**).

Gmina Mielnik po raz kolejny wsparła nasze działania ochrony czynnej bezpłatnie udostępniając nam domki letniskowe w samorządowym ośrodku wypoczynkowym oraz usuwając zgromadzoną po akcji biomasę i zebrane śmieci.

Mechowisko w Zelwie

W dniach 20-22 września zorganizowaliśmy akcję koszenia mechowiska nad jeziorem Zelwa, będącego siedliskiem m.in. skorpionowca brunatnawego (*Scorpidium scorpioides*) i mokradłosza żmijowatego (*Pseudocalliergon trifarium*), czy storczyka lipiennika Loesela (*Liparis loeselii*). Na torfowisko docieraliśmy wypożyczoną łódką i wpław, podziwiając po drodze prześlicznej urody łąki ramienicowe jeziora Zelwa. W akcji wzięło udział 16 wolontariuszy (ośmioro z nich czynnie chroniło z nami przyrodę po raz pierwszy). Wykosiliśmy trzcinę, usunęliśmy zarośla wierzbowe, zebraliśmy martwą biomasę i usunęliśmy ją z mechowiska ([relacja zdjęciowa](#)).

Wilcze Bagno

W lipcu 2024 roku zainstalowaliśmy na działkach na Wilczym Bagnie **dwa piezometry i dwie fotopułapki**. Zamontowany przez Magdę Suchorę, Anię Wiewiorowską i Magdę Galus sprzęt udokumentował wyjątkową suszę, która nawiedziła w tym roku północno-wschodnią Polskę. Największy w tej części Wilczego Bagna rów melioracyjny był zupełnie suchy co najmniej od lipca do połowy listopada.

Do tej pory fotopułapki zarejestrowały obecność następujących gatunków na naszych działkach: **rys**, **wilk**, łoś, sarna, bóbr, lis, jenot, kuna leśna, norka amerykańska, wiewiórka, bocian czarny, czapla siwa, puszczyk, krogulec, myszołów, słonka, krzyżówka, grzywacz, rudzik, gil, drozd, dzięcioł czarny, dzięcioł pstry. Informacje o naszych obserwacjach przekazaliśmy do [Atlasu Ssaków Polski](#).

Dzięki fotopułapkom mogliśmy też zaobserwować zwiększoną presję wilka na populację bobra w czasie suszy – gdy rów melioracyjny, w którym swoje żeremia mają bobry, przez wiele miesięcy pozostawał suchy, wystarczyło jednorazowe pojawienie się wilków, by bobry zupełnie zniknęły z nagrań (najprawdopodobniej 24 września zostały zjedzone przez wilki). Zwierzęta te, świetnie radzące sobie w warunkach wodnych, nie mają praktycznie szans, by uciec przed wilkami, gdy woda nie chroni ich żeremi. Bobry ponownie nagrały się na fotopułapkę dopiero 3 miesiące później, 23 grudnia, gdy do rowu wróciła woda.

Grunty o powierzchni 10,5 ha na Wilczym Bagnie, a także wspomniane piezometry i fotopułapki, zostały zakupione w ramach naszego programu **[Wrzuć pieniądze w błoto!](#)** i związanej z nim akcji **[Save the Swamps](#)**, zorganizowanej we współpracy z firmą Cumulus (więcej w części **[Współpraca z firmą Cumulus](#)**).

4. REALIZOWANE PROJEKTY

Mocniejszym Głosem

Projekt Mocniejszym Głosem (MG) był krótkim, dwumiesięcznym działaniem, które stanowiło kontynuację projektu Pamiętajmy o Mokradłach (PoM), mającą na celu promocję projektu i wzmocnienie działań informacyjnych. W ramach Mocniejszym Głosem przede wszystkim udało się szerzej rozpowszechnić **stronę internetową projektu PoM**, w tym Mapę Inicjatyw Bagiennych stanowiącą swoiste archiwum zaopiekowanych mokradeł oraz zrealizować kampanię w social mediach. Przedstawiała ona kolejne projektowe “case studies” i prezentowała różnego typu materiały tekstowe i audiowizualne dostępne na stronie.

Ważnym elementem była też możliwość zapdejtowania sytuacji – zaktualizowania i opisanie zmian, jakie zaszły po zakończeniu projektu w poprzednim roku. Wiele z toczących się w lokalizacjach objętych projektem spraw zostało rozwiązanych dopiero w późniejszych miesiącach, więc dopiero później mogliśmy opisać ich dalsze ciągi. Część z nich to 'historie sukcesu'.

W ramach projektu zrealizowaliśmy też spotkania informacyjne w nowych lokalizacjach oraz wsparłyśmy Opiekunki z PoMu w pełnieniu swego rodzaju ambasadorskiej roli. Katarzyna Dytkowska (Opiekunka Siemichocz) oraz Alicja Matwiejczuk, Ola Jagła i Marzena Sakson-Nowak (Opiekunki z Ośna) mogły odwiedzić inne społeczności i realizować spotkania na szczeblu politycznym, przedstawiając efekty swoich działań i dzielić się narzędziami walki o ochronę zagrożonych siedlisk. Zorganizowałyśmy też spotkanie w Michałowie, we współpracy z dwiema społecznościami, które walczą w gminie ze szkodliwymi inwestycjami (kurnikami i kopalnią torfu) i zgłosiły się do nas z prośbą o pomoc. Spotkanie cieszyło się dużą popularnością, wzięło w nim udział ponad 70 osób z różnych wsi w gminie Michałowo, a także lokalni przedstawiciele władz. Na spotkaniu odbył się pokaz filmu o Czyżach, koordynatorka i narratorka opowiedziały o projekcie, przedstawiając narzędzia pracy, a Katarzyna z Siemichocz podzieliła się swoją historią sukcesu walki z kurnikami w Siemichoczach.

WaterLANDS

Stowarzyszenie uczestniczy w projekcie **WaterLANDS: Naturalne magazyny węgla dla klimatu, ludzi i przyrody** od 2021 roku. W związku z tym, że w latach ubiegłych

zrealizowaliśmy większość zadań zaplanowanych w naszej części projektu, działania w roku 2024 ograniczyły się do udziału koordynatorki projektu, Ilony Biedroń, w zgromadzeniu ogólnym w Holandii (Groningen) oraz opracowania krótkiego artykułu podsumowującego wyniki analiz w WP5 pt. *Best practices in European wetland restoration: a review of manuals and guidelines*, planowanym do publikacji w *Wetlands Ecology and Management*.

PaluWise

W czerwcu otrzymaliśmy decyzję o przyznaniu finansowania na realizację projektu **PaluWise: PALUdiculture DEMONstrations providing multi-actor approaches and recommendations towards large-scale deployment in the EU** (w wolnym tłumaczeniu: *paludikulturowe gospodarstwa demonstracyjne jako przykłady podejścia uwzględniającego liczne podmioty oraz źródło rekomendacji do wdrożenia podobnych działań na szeroką skalę w UE*) z programu Horyzont Europa. Projekt będzie realizowany przez konsorcjum 19 partnerów z Polski, Finlandii, Holandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Litwy i Łotwy. Jego głównym celem jest opracowanie zaawansowanych rozwiązań na rzecz rolniczego wykorzystania ponownie uwodnionych torfowisk, aby wspierać politykę klimatyczną Unii Europejskiej oraz działania na rzecz odbudowy przyrody. W ramach projektu planowane jest założenie czterech dużych paludikulturowych gospodarstw demonstracyjnych. Na podstawie zebranych doświadczeń zostaną opracowane zalecenia dotyczące wdrożenia rolnictwa bagiennego na dużą skalę.

Polska część projektu obejmuje założenie około 50-hektarowej uprawy turzyc, a także badania i rozwój produktów z biomasy bagiennej. Pozostałymi krajowymi partnerami projektu są Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy, Uniwersytet Warszawski oraz VestaEco Sp. z o.o. CMok będzie odpowiedzialny za badania społeczno-ekonomiczne oraz organizację spotkań i warsztatów z interesariuszami w ramach następujących pakietów zadań:

- WP1: Charakterystyka potencjału paludikultury w Unii Europejskiej: “rewetting”;
- WP2: Demonstracja paludikultury i zaangażowanie interesariuszy;
- WP5: Polityka, finanse, czynniki społeczno-ekonomiczne umożliwiające zwiększenie skali paludikultury.

Projekt rozpocznie się w lutym 2025 i będzie trwał 4,5 roku, jednak już w październiku w Biebrzy odbyło się pierwsze spotkanie polskich partnerów, podczas którego odwiedziliśmy wytypowane do uwodnienia lokalizacje.

Projekty z CKPŚ

W lipcu Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych (CKPŚ) **ogłosiło wyniki konkursu**, w ramach którego na partnera społecznego trzech realizowanych przez nie projektów dotyczących m.in. ponownego uwodnienia torfowisk w lasach wybrano Centrum Ochrony Mokradeł.

W grudniu 2024 roku zostało podpisane porozumienie partnerskie pomiędzy CKPŚ a CMok dotyczące pierwszego z ww. projektów: „Lasy dla mokradeł – ochrona siedlisk hydrogenicznych na obszarach cennych przyrodniczo” w ramach Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS), współfinansowanego z Funduszu Spójności. Celem projektu jest zrealizowanie działań na rzecz ochrony mokradeł w Lasach Państwowych. Działania obejmują przede wszystkim: budowę zastawek lub zasypywanie rowów melioracyjnych, odkrzaczanie, koszenie, usuwanie gatunków inwazyjnych, tworzenie stref buforowych. Działania do projektu zgłosiło ponad 100 nadleśnictw. Zadaniem CMok jest weryfikacja zgłoszonych działań, przygotowanie rekomendacji dla nadleśnictw odnośnie ew. modyfikacji czy uzupełnień, a na późniejszym etapie udział w monitorowaniu wpływu realizowanych działań na stan siedlisk przyrodniczych.

Pozostałe dwa projekty, również w ramach programu FEnIKS, to: „Kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach nizinnych – kontynuacja” oraz „Kompleksowy projekt adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich – kontynuacja”. Ich realizacja ma się rozpocząć w 2025 roku.

5. SERWISY INTERNETOWE

Strona Bagna.pl

W 2024 roku stronę internetową bagna.pl odwiedziło **53 tys. użytkowników**, z czego 33 tys. odwiedzin to tzw. sesje z zaangażowaniem. Najwięcej wizyt na stronie zarejestrowaliśmy

w pierwszym półroczu, w tym standardowo przez kilka dni poprzedzających Światowy Dzień Mokradeł. Podobnie jak w zeszłym roku, przeważali nowi użytkownicy. Większość użytkowników wchodziła na stronę z lokalizacji w Polsce. Użytkownicy pochodzili z ponad 2000 miejscowości, najwięcej z Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Poznania, Katowic, Bydgoszczy, Łodzi, Gdańska, Lublina, Szczecina, a także z Olsztyna, Pruszkowa, Białegostoku, Rzeszowa, Częstochowy, Zielonej Góry, Gdyni, Gliwic, Kielc, Torunia. Widać, podobnie jak w ubiegłym roku, tendencję do rosnącego udziału odbiorców z innych miejscowości niż Warszawa.

Większość użytkowników ogląda stronę przez krótki czas (średni czas trwania sesji to 1 minuta) i odnajduje stronę poprzez wyszukiwarki (*organic search*). Najczęściej odwiedzane podstrony to: Aktualności, Centrum Ochrony Mokradeł oraz strony z bagienną poezją.

Fanpage Centrum Ochrony Mokradeł na Facebooku

W 2024 roku nastąpił przyrost liczby sympatyków profilu Stowarzyszenia o 1.730 osób. **Liczba osób obserwujących nasz profil wynosi obecnie 10.203**, z czego większość (55,3%) stanowią kobiety (stan na kwiecień 2025).

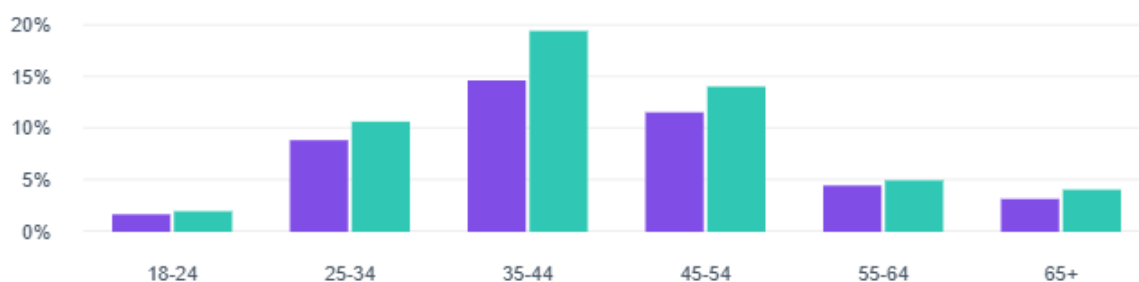
Obserwatorzy ⓘ

10 203

Wiek i płeć

■ Mężczyźni 44.70%

■ Kobiety 55.30%

Zasięg profilu CMok na Facebooku wyniósł 1.405.184 (cokolwiek to oznacza...) i wzrósł o 1.131,4%(!) w porównaniu z rokiem 2023. Nadzwyczajny pik zasięgu wystąpił 20 maja i wynosił 455.893. **W roku 2024 łączna liczba wyświetleń naszych materiałów na Facebooku wyniosła 425.559.**

Materiały o największym zasięgu w 2024 roku to:

- **Słodko-gorzkich doniesień z Wilczego Bagna ciąg dalszy** – absolutnym hitem wszechczasów CMokowego konta na Facebooku okazał się post z nagraniem pary wilków uchwycionych przez naszą fotopułapkę na Wilczym Bagnie oraz wiadomość o tym, że tamtejsze bobry zostały najprawdopodobniej zjedzone przez wilki w czasie nadzwyczajnej suszy, gdy rów melioracyjny, gdzie miały żeremia, zupełnie wyschł; (publikacja: 6 listopada, 142.424 wyświetlenia, 1553 reakcje, 442 komentarze, 94 udostępnienia, 13 zapisów);
- **UWAGA PILNE! Czy Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi chce zaorania i osuszenia niemal wszystkich torfowisk?!** – drugim najbardziej popularnym postem był post interwencyjny komentujący absurdalne pomysły w uchwale definiującej normę GAEC2 (publikacja: 29 października, 57.550 wyświetleń, 358 reakcji, 71 komentarzy, 234 udostępnienia, 15 zapisów);
- **Pamiętacie Wilcze Bagno, położone w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego** – trzecie miejsce na podium zajęło nagranie z rysiami z fotopułapki na Wilczym Bagnie (publikacja: 23 października, 48.406 wyświetleń, 522 reakcje, 28 komentarzy, 24 udostępnienia, 3 zapisania);
- **Unikatowe torfowisko w Starym Stręczynie zostało zniszczone, a RDOŚ w Lublinie nawet nie rozpatrzył naszego wniosku** – czwartym najbardziej popularnym był post związany z interwencją przyrodniczą prowadzoną przez Jana Kucharzyka w Starym Stręczynie, gdzie unikalne torfowisko zostało zniszczone na skutek wydobycia torfu (publikacja: 28 października, 28.690 wyświetleń, 243 reakcje, 67 komentarzy, 79 udostępnień, 9 zapisów);
- **Od dziś również łoś, a dokładniej młoda kłępa, poleca się w ramach świątecznego prezentu** – top 5 zamyka post o widżecie do wpłaty darowizn, który zamieściliśmy na naszej stronie, dzięki któremu można sprawić sobie lub bliskim prezent w postaci zaświadczenia o wsparciu ochrony mokradeł poprzez “utopienie pieniędzy w bagnie” (publikacja: 18 grudnia, 16.493 wyświetlenia, 156 reakcji, 7 komentarzy, 18 udostępnień, 1 zapisanie).

Podobnie jak w poprzednich latach, cały zasięg wpisów był spontaniczny – Stowarzyszenie nie wykupiło płatnej promocji.

W 2024 roku na profilu bagna.pl na Facebooku **opublikowaliśmy ponad 130 wpisów**, **utworzyliśmy 8 wydarzeń** oraz **2 wydarzenia współorganizowaliśmy**:

- **relację online z obchodów Światowego Dnia Mokradeł**,
- **wycieczkę na mokradła nad Czarną**,
- akcje czynnej ochrony przyrody: muraw kserotermicznych na górze Sosnówce w Chęcinach (akcja **wiosenna** i **jesienna**) oraz w **Mielniku**, czynną ochronę **mechowiska nad jeziorem Zelwa**;
- **XVI liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym**,
- **wykład prof. Martina Wassena z okazji 40-lecia holendersko-polskiej współpracy na rzecz ochrony mokradeł nad Biebrzą**;
- **Manifestacja w obronie Nature Restoration Law** razem z FOTA4Climate;
- **TAK dla Nature Restoration Law – wzywamy Premiera do poparcia unijnego Prawa o Odbudowie Przyrody** – razem z 22 innymi organizacjami.

Poprzez wiadomości prywatne w 2024 roku skontaktowały się z nami 44 osoby. Większość z nich dotyczyła organizowanych przez nas wydarzeń oraz próśb o poradę w sprawie interwencji wobec niszczenia mokradeł.

YouTube Centrum Ochrony Mokradeł

Rok 2024 był czwartym rokiem działania naszej rzeki informacji (bo przecież nie kanału!) na platformie YouTube. W tym roku na naszym profilu zamieściliśmy 7 filmów:

- **Rosiczki nad Ślepymi Jeziorkami k. Augustowa**, w którym Jan Kucharzyk opowiada o rosiczkach i zachęca do przekazywania 1,5% podatku na CMok (203 wyświetlenia, 10 polubień, 1 komentarz)
- **Wystąpienie Natalii podczas wydarzenia "Tak dla Nature Restoration Law" 22 kwietnia 2024** (181 wyświetleń, 6 polubień)
- **Wystąpienie Jana Kucharzyka podczas wydarzenia "Tak dla Nature Restoration Law" 22 kwietnia 2024** (161 wyświetleń, 5 polubień)
- **Wystąpienie Wiktora Kotowskiego podczas wydarzenia "Tak dla Nature Restoration Law" 22 kwietnia 2024** (174 wyświetlenia, 8 polubień)
- **Co ma bagno zwyczajne do borówki pijanicy?** – film nagrany w ramach kampanii zachęcającej do przekazania na CMok 1,5% podatku, ponownie z Janem Kucharzykiem w roli głównej (138 wyświetleń, 8 polubień)

- **Wystąpienie Wiktora Kotowskiego podczas konferencji prasowej ws. Nature Restoration Law 10.06.2024** (69 wyświetleń, 4 polubienia)
- **Centrum Ochrony Mokradeł finalistą konkursu Przedsiębiorca Roku Uniwersytetu Warszawskiego** (55 wyświetleń, 6 polubień)

Profil Centrum Ochrony Mokradeł na YouTube ma obecnie **210 subskrybentów** (w 2024 roku przybyło nam 25 nowych) i **9,3 tys. wyświetleń** (1,7 tys. nowych wyświetleń). Na naszym profilu znajduje się obecnie **35 filmów**.

LinkedIn Centrum Ochrony Mokradeł

Ze względu na rozwijającą się współpracę z firmami i chęć dotarcia do nieco innej grupy docelowej niż poprzez Facebook, w kwietniu utworzyliśmy **profil CMok na LinkedInie**. Cieszy się on rosnącym zainteresowaniem i obecnie ma **842 obserwujących**.

Zachęcamy do obserwowania!

6. INTERWENCJE PRZYRODNICZE

Stary Stręczyn

W 2024 roku Centrum Ochrony Mokradeł kontynuowało działania na rzecz egzekucji przepisów z zakresu Ustawy o Ochronie Przyrody w związku ze zniszczeniem torfowiska niskiego w Starym Stręczynie będącego siedliskiem licznych gatunków chronionych, w tym bardzo rzadkich w skali kraju. Dnia 5 kwietnia wysłaliśmy do RDOŚ w Lublinie ponaglenie w sprawie odpowiedzi na nasze zgłoszenie o wystąpieniu szkody w środowisku i zagrożeniu szkodą w środowisku wraz z propozycją odbycia wspólnej wizji terenowej. Urząd pozytywnie ustosunkował się do naszej prośby i 29 kwietnia odbyła się wizja terenowa, w której uczestniczyli m.in. pracownicy RDOŚ w Lublinie, właściciel kopalni torfu oraz przedstawiciele Centrum Ochrony Mokradeł – Magdalena Suchora i Jan Kucharzyk. W trakcie wizji przedstawiciele CMok wskazali pracownikom RDOŚ w Lublinie gatunki chronione (w tym *Pseudocalliergon trifarium*), a przedstawiciele urzędu udokumentowali ich występowanie na fotografiach. Dodatkowo, przedstawiciele CMok zwrócili uwagę na znaczne poszerzenie (względem stanu z maja 2023 roku) zniszczeń siedliska przyrodniczego 7230 (które wynikały z przygotowania do wydobycia torfu w południowej części stanowiska) i zwrócili uwagę na związane z tym dalsze niszczenie gatunków chronionych i ich siedlisk. Po

wizji doszło do sporządzenia protokołu, w czym jednak nie brali udziału nasi przedstawiciele, ponieważ CMok wciąż nie był stroną postępowania (ponieważ nie zostało ono jeszcze wszczęte – nasz wniosek wciąż był rozpatrywany od ponad 10 miesięcy).

Na początku września członek stowarzyszenia, Jan Kucharzyk, brał udział w zebraniu dowodów na potrzeby postępowania prokuratorskiego pośrednio związanego ze zniszczeniem torfowiska w Starym Stręczynie. W trakcie wizyty na torfowisku w Starym Stręczynie stwierdził, że od kwietnia 2024 roku doszło do znacznego poszerzenia zniszczeń (zdegradowano m.in. najcenniejszy pod względem florystycznym fragment torfowiska, na którym występowała większość gatunków chronionych).

Dwudziestego dziewiątego października wysłaliśmy do GDOŚ (informując o tym również RDOŚ w Lublinie i Ministerstwo Klimatu i Środowiska) pismo z prośbą o podjęcie pilnej interwencji w sprawie zniszczenia torfowiska w Starym Stręczynie (skarga na rażącą opieszałość urzędniczą). Odpowiedzi na nasze pismo 26 listopada udzielił Dyrektor GDOŚ Piotr Otawski. Z przedmiotowego dokumentu dowiadujemy się, że co prawda załatwienie sprawy (tj. wszczęcie tzw. postępowania szkodowego) trwa długo, ale z uwagi na jej złożony charakter, w ocenie Dyrektora GDOŚ, nie można mówić o rażącej opieszałości urzędniczej. Równocześnie w piśmie wskazano, że dyrektor RDOŚ podjął szereg czynności w sprawie, ale skuteczność tych działań nie w pełni zależała od dyrektora RDOŚ w Lublinie, ponieważ Wójt Gminy Cyców nie uwzględnił opinii RDOŚ w zakresie konieczności przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko.

W dniu 25 listopada skierowaliśmy pismo do RDOŚ w Lublinie z pytaniami, czy urząd wywiązał się z obowiązku podjęcia działań w celu trwałego zachowania gatunków chronionych na torfowisku w Starym Stręczynie oraz czy wypełnił ustawowy obowiązek zasięgnięcia opinii w tej sprawie Regionalnej Rady Ochrony Przyrody oraz zarządcy lub właściciela terenu. W odpowiedzi, datowanej na 24 grudnia, urząd stwierdził, że RROP nie zajmuje się tą sprawą (ponieważ “ze względu na toczące się postępowania, zarówno administracyjne jak i prokuratorskie, stanowisko Rady miałoby wyłącznie charakter deklaracyjny”). RDOŚ w Lublinie wskazał również, że podjął następujące działania:

- a) dwukrotnie występował do SKO w Chełmie o stwierdzenie nieważności decyzji wójta gminy Cyców stwierdzającej brak potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko przedsięwzięcia polegającego na “eksploatacji złoża Nowy Stręczyn” oraz wnioskował do Wójta Gminy Cyców o wznowienie przytoczonego powyżej postępowania,

- b) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w ramach swoich kompetencji, po przeprowadzonej wizji terenowej, poinformował zarządcę terenu pismem z dnia 22 maja o konsekwencjach wynikających z łamania prawa dotyczącego ochrony gatunkowej, tj. ustawy o ochronie przyrody oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r., poz. 1409).

W dniu 26 listopada 2024 roku RDOŚ w Lublinie poinformował nas, że po rozpatrzeniu naszego wniosku z maja 2023 roku wszczyna z urzędu postępowanie w sprawie wydania decyzji nakładającej obowiązek przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych (tzw. postępowanie szkodowe). Dnia 3 grudnia wysłaliśmy do RDOŚ w Lublinie pismo, w którym poinformowaliśmy urząd, że chcemy uczestniczyć w tzw. postępowaniu szkodowym na prawach strony. Dnia 16 grudnia otrzymaliśmy z RDOŚ w Lublinie postanowienie o dopuszczeniu CMok do udziału w postępowaniu ws. wydania decyzji nakładającej obowiązek przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych – Stary Stręczyn na prawach strony.

Ostoja Lidzbarska

W czerwcu 2023 roku, podczas prac terenowych na terenie Ostoi Lidzbarskiej, członkowie stowarzyszenia, Iwona Dembicz i Łukasz Kozub, zauważyli udrożnienie istniejących rowów odwadniających oraz budowę nowego rowu odwadniającego w obrębie stanowiska lipiennika Loesela *Liparis loeselii* i siedlisk przyrodniczych chronionych w ramach sieci Natura 2000, w tym torfowisk niskich w obrębie których występowały rzadkie i chronione gatunki roślin naczyniowych i mszaków. Zaobserwowane zniszczenia, zarówno w zakresie siedlisk jak i gatunków, zostały zgłoszone do RDOŚ w Olsztynie. Finałem działań RDOŚ było trójstronne spotkanie w Nadleśnictwie Lidzbark, które odbyło się 16 grudnia. W spotkaniu, poza członkami CMok zaangażowanymi w sprawę, uczestniczyli przedstawiciele RDOŚ w Olsztynie (w tym wojewódzka konserwator przyrody) oraz Nadleśnictwa Lidzbark, które okazało się być wykonawcą wyżej opisanych prac melioracyjnych. W trakcie spotkania uzgodniono niezbędny zakres działań naprawczych, obejmujący odcinkowe zasypanie i/lub wypłycenie uprzednio pogłębionych rowów. Działania te jak dotychczas nie zostały przeprowadzone, ale CMok prowadzi działania mające na celu jak najszybsze wdrożenie działań naprawczych przez Nadleśnictwo Lidzbark, także w ramach współpracy z Lasami Państwowymi w projektach CKPŚ (więcej o projektach w części: **Projekty z CKPŚ**).

Inne

Członkowie Stowarzyszenia udzielali konsultacji za pośrednictwem wiadomości prywatnych wysyłanych na konto bagna.pl na Facebooku oraz drogą mailową w sprawach ochrony drobnych mokradeł, najczęściej położonych na gruntach prywatnych.

7. UDZIAŁ W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH PLANÓW I POLITYK

W 2024 roku Centrum Ochrony Mokradeł zabrało głos w następujących konsultacjach społecznych:

– **Interwencja przeciwko proponowanym zmianom polskiego “Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027”** zaproponowanym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie radykalnego zmniejszenia wymogów środowiskowych normy dobrej kultury rolnej GAEC 2: ochrona terenów podmokłych i torfowisk.

– Udział w **konsultacjach publicznych** w sprawie nadania statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej dla części miasta Pińczów – w związku z powstaniem nowego uzdrowiska zaplanowane zostały inwestycje m.in. w obrębie doskonale wykształconych płatów muraw kserotermicznych i muraw napiaskowych – przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Ostoja Nadnidziańska; zagrożone były również bardzo rzadkie, wymierające i chronione gatunki roślin, w tym polsko-ukraiński endemit – dziewięciśł popłocholistny *Carlina onopordifolia* (również przedmiot ochrony obszaru), miłek wiosenny *Adonis vernalis*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, pluskwica europejska *Cimicifuga europaea*, turzycyca Michela *Carex michelii* i in. W ramach działalności uzdrowiska planowane było również pozyskiwanie tzw. borowiny (czyli w rzeczywistości torfu) z ekosystemów torfowiskowych położonych w okolicach miejscowości Pasturka, w obrębie których występuje m.in. chroniona prawem krajowym i wspólnotowym poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*.

– Udział w warsztatach **„Zasady dotyczące weryfikacji przez strony trzecie, systemów certyfikacji i rejestrów pochłaniania dwutlenku węgla”** oraz **“Uwadnianie torfowisk”** dotyczących unijnych ram certyfikacji trwałego pochłaniania dwutlenku węgla, technik węgłochłonnych oraz składowania dwutlenku węgla w produktach (CRCF).

– Udział w konsultacjach dotyczących **powołania nowych rezerwatów przyrody w woj. śląskim (Babski Las oraz Góry Gorzkowskie)** podczas wyjazdowej sesji

Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Katowicach w dniu 18 października 2024 roku. CMok reprezentował Jan Kucharzyk (członek RROP w Katowicach), który m.in. głosował za pozytywną opinią Rady w sprawie powołania wskazanych obszarów chronionych. Obydwa rezerваты zostały powołane dnia 23 grudnia 2024 roku.

8. PRACE ZLECONE PRZEZ INNE PODMIOTY I REALIZOWANE PRZEZ CENTRUM OCHRONY MOKRADEŁ – DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

W czerwcu Centrum Ochrony Mokradeł znalazło się wśród finalistów VII edycji konkursu Przedsiębiorca Roku Uniwersytetu Warszawskiego w kategorii Przedsiębiorca Społeczny. Przy tej okazji na Bagnie Całowanie został nakręcony krótki film o naszym stowarzyszeniu. To właśnie na Bagnie Całowanie ponad 20 lat temu, w gronie doktorantów, pracowników i studentów Uniwersytetu Warszawskiego, narodził się pomysł powołania organizacji, stawiającej sobie za cel ochronę mokradeł.

Poniżej przedstawiamy zlecenia zewnętrzne, które w 2024 roku zrealizowało Centrum Ochrony Mokradeł:

1. **Szkolenie “Różnorodność biologiczna jako podstawa funkcjonowania ekosystemów naturalnych”** dla Banku Gospodarstwa Krajowego.
2. **Wygłoszenie prelekcji oraz udział w panelu dyskusyjnym** podczas konferencji kończącej projekt "Karpaty Łączą – Ochrona torfowisk Orawsko-Nowotarskich” na zlecenie Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska i Centrum UNEP/GRID-Warszawa.
3. **Konsultacje** dla Rewilding Climate Solutions.
4. **Przeprowadzenie prelekcji, połączonej ze zwiedzaniem Bagna Całowanie**, nt. ochrony terenów podmokłych wraz z ich znaczeniem dla zachowania różnorodności fauny i flory na zlecenie Banku Gospodarstwa Krajowego.
5. **Przeprowadzenie cyklu trzech szkoleń** z zakresu identyfikacji, inwentaryzacji, zagrożeń oraz metod ochrony i odtwarzania torfowiskowych siedlisk przyrodniczych dla pracowników Biura Urządzania Lasu i Gospodarki Leśnej realizujących zadania w ramach projektu LIFE.
6. **Ekspertyza "Czynna ochrona torfowiska Kopaniarze"** wykonana na zlecenie Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

W ramach działalności gospodarczej CMok realizujemy również **program ponownego uwodnienia osuszonych torfowisk z AECO** (więcej w części: Współpraca z AECO), a także zorganizowaliśmy **19. konferencję Society of Wetland Scientists – Europe Chapter pod hasłem “Wetlands across timescales”** (więcej w części: Konferencja SWS).

9. WSPÓŁPRACA

Koalicja 10%

Centrum Ochrony Mokradeł należy do koalicji organizacji pozarządowych – Koalicja 10%, której celem jest **wspieranie realizacji w Polsce unijnego celu ochrony ścisłej na 10% powierzchni, zawartego w unijnej Strategii ochrony bioróżnorodności do 2030 roku**. W skład koalicji wchodzi też: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, WWF Polska, Klub Przyrodników, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Lasy i Obywatele, Fundacja Greenmind, ClientEarth Prawnicy dla Ziemi, Fundacja Dzika Polska, Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra oraz Polska Zielona Sieć.

Udział CMok w działaniach Koalicji w 2024 roku obejmował przede wszystkim wsparcie w budowaniu poparcia społecznego dla unijnego prawa o odbudowie zasobów przyrody – Nature Restoration Law.

Pierwszą **manifestację przeciwko zablokowaniu Nature Restoration Law** zorganizowała FOTA4Climate w poniedziałek 25 marca o godz. 10 pod Kancelarią Prezesa Rady Ministrów. Licznie się na niej stawiliśmy jako przedstawiciele CMok.

W dniu 19 kwietnia Koalicja 10% opublikowała na platformie AVAAZ **petycję Natura Rатуje Ludzi – musimy ją odbudować!**, w której apelowaliśmy do premiera Donalda Tuska o poparcie Nature Restoration Law podczas posiedzenia Rady UE ds. Środowiska 17 czerwca. Petycja była również początkiem trwającej 2 miesiące **kampanii edukacyjnej w mediach społecznościowych** mającej na celu nagłośnienie potrzeby odbudowy przyrody i przyjęcia NRL. Monika Łaskawska-Wolszczak opublikowała serię kilkunastu postów na Facebooku i LinkedInie w ramach kampanii. Pod petycją do dzisiaj podpisało się ponad **57 tysięcy osób**.

Z okazji 67. urodzin premiera Donalda Tuska, 22 kwietnia, wzięliśmy licznie udział w **demonstracji pod Kancelarią Prezesa Rady Ministrów**, obalając mity i podając fakty nt. związku odbudowy przyrody i rolnictwa. Były **przemówienia** (m.in. **Wiktora Kotowskiego, Janka Kucharzyka, Natalii**), **transparenty**, a do tego grała dla nas i podbijała hasła demonstracyjna **Samba Warszawski Rumor**.

Kolejnym elementem walki o poparcie przez Polskę NRL była zorganizowana 10 czerwca **konferencja prasowa** pod Kancelarią Prezesa Rady Ministrów. Podczas konferencji Wiktor Kotowski przypominał nie tylko o tym, że potrzebujemy naprawy zdegradowanych ekosystemów dla ratowania zagrożonych gatunków i przywrócenia utraconych usług ekosystemowych, ale również dla poprawy obronności kraju.

Niestety, Polska pozostała jednym z krajów UE, które nie poparły Nature Restoration Law.

Wetlands International Europe

Centrum Ochrony Mokradeł jest członkiem założycielem **Wetlands International Europe** (WIE). Grono organizacji członkowskich stale się powiększa, a bieżącą listę można znaleźć na stronie internetowej: **<https://europe.wetlands.org/our-members/>**. Wetlands International Europe reprezentuje interesy mokradeł na poziomie Unii Europejskiej, zaś zespół CMok angażuje się szczególnie w działania związane z ochroną i odtwarzaniem torfowisk, w ramach tzw. Peatlands Group.

Na początku lipca w Brukseli odbyły się **obchody 10-lecia Wetlands International Europe**, w których uczestniczyła Monika Łaskawska-Wolszczak. Monika została poproszona o wygłoszenie krótkiego przemówienia nt. wartości tej międzynarodowej współpracy na rzecz mokradeł. Po jubileuszu przystąpiono do corocznych obrad Walnego Zgromadzenia Członków WIE.

„Rezerваты przyrody – czas na comeback!”

W 2016 roku Centrum Ochrony Mokradeł weszło w skład koalicji organizacji pozarządowych w ramach koordynowanego przez Klub Przyrodników programu „Rezerваты przyrody – czas na comeback!”. Celem tego działania jest przygotowanie „shadow list” dla rezerwatów przyrody w Polsce i w dalszej kolejności uzupełnienie braków w krajowej ochronie

rezerwatowej. Od 2019 roku Łukasz Kozub jest współkoordynatorem dla województwa mazowieckiego.

W roku 2024 prace skupiały się na wspomaganiu procesu powoływania rezerwatów z “shadow list” w ramach akcji Lasów Państwowych “100 rezerwatów na 100-lecie LP”. Do tej pory z listy zgłoszonych rezerwatów w województwie mazowieckim powołano dwa rezerваты leśne: **Pieńki Rzewińskie** oraz **Brody Czerwieńskie**. Dodatkowo, CMok brał udział w konsultacjach społecznych w sprawie powoływania rezerwatów przyrody w województwie podlaskim (przede wszystkim rezerwatów **Dolina Rospudy im. prof. Aleksandra Sokołowskiego i Wilkokuk**) oraz świętokrzyskim (rezerwat **Bliżyńskie Lasy Naturalne**).

Współpraca z firmą Cumulus

Dzięki współpracy z polską firmą Cumulus, producentem ultralekkiej odzieży outdoorowej (śpiwory, kurtki puchowe itp.), Centrum Ochrony Mokradeł przystąpiło do światowego ruchu **1% for the Planet**, który ma na celu wsparcie inicjatyw na rzecz ochrony środowiska poprzez zainspirowanie przedsiębiorców i prywatnych darczyńców do przekazywania co roku 1% swojego przychodu na rzecz wybranych organizacji (**profil Centrum na stronie 1% for the Planet**).

Dotacja z firmy Cumulus wsparła w 2024 roku organizację **obchodów Światowego Dnia Mokradeł w Warszawie**, a także została przeznaczona na pokrycie części wynagrodzenia koordynatorki ds. zaangażowania społecznego (Magda Galus).

Współpraca z AECO

W 2024 roku kontynuowaliśmy współpracę z firmą **AECO** na rzecz zwiększenia skali odtwarzania osuszonych torfowisk w Polsce w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz odtworzenia innych świadczonych przez bagna usług ekosystemowych. Dokładniejsze informacje nt. współpracy zostały przedstawione w części **Działania zmierzające do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk**.

Współpraca z European Climate Foundation

W 2024 roku kontynuowaliśmy współpracę z **European Climate Foundation** (ECF), która jest wiodącą inicjatywą filantropijną działającą na rzecz walki z kryzysem klimatycznym.

Otrzymaliśmy kolejny grant, który pozwolił od kwietnia do grudnia realizować następujące działania w celu przyczynienia się, w perspektywie długoterminowej, do skutecznego zwiększenia skali ponownego uwadniania torfowisk w Polsce:

- upowszechnianie wśród rolników wiedzy na temat paludikultury oraz wpływu uwadniania torfowisk na łagodzenie zmian klimatu i ochronę zasobów wodnych,
- zwiększenie kompetencji odpowiednich władz w zakresie ochrony i odtwarzania przyrody, w szczególności torfowisk.

Działania w ramach grupy Zakole

W 2024 roku grupa **ZAKOLE** kontynuowała społeczną inwentaryzację przyrodniczą Zakola Wawerskiego. W dniu 6 kwietnia miało miejsce **społeczne liczenie płazów**. O tym jak rozpoznawać płazy opowiedział w terenie nasz członek, Michał Kryciński. Były to działania w ramach projektu Testing Ground. W dniach 7-9 listopada w Zagrzebiu w Chorwacji odbyło się **Exposium**, finałowe wydarzenie publiczne tego projektu. Grupa ZAKOLE wystąpiła tam z prezentacją o eksperymentalnych metodach społecznej inwentaryzacji przyrody, prezentując niektóre z serii eksperymentalnych spacerów po Zakolu Wawerskim z lat 2023-24, prowadzonych między innymi we współpracy z CMokiem. Na Exposium był obecny również reprezentant Centrum Ochrony Mokradeł, Michał Kryciński, który przedstawił działalność stowarzyszenia.

Współpraca z Towarzystwem dla Natury i Człowieka

- **Złoże Ostrów**

Towarzystwo dla Natury i Człowieka (TdNiCz) od lat sprzeciwia się rozwojowi górnictwa w Lubelskim Zagłębiu Węglowym poprzez działania prawne, informacyjne i edukacyjne. W czerwcu TdNiCz prowadziło akcję informacyjną dotyczącą planowanego wydobycia węgla kamiennego ze złoża “Ostrów”. Koncesję na wydobycie posiada spółka LW Bogdanka. Dnia 7 czerwca opublikowano dwa opracowania: **Oddziaływanie na wody podziemne i powierzchniowe planowanej eksploatacji węgla kamiennego ze złoża Ostrów** autorstwa dra Sylwestra Kraśnickiego, oraz **Przyrodnicze konsekwencje wydobycia węgla ze złoża Ostrów w Lubelskim Zagłębiu Węglowym** autorstwa Piotra Chibowskiego, członka CMok. Tego samego dnia odbyło się webinarium, w czasie którego autorzy opowiedzieli o swoich opracowaniach, oraz ruszyło zbieranie podpisów pod **petycją domagającą się wstrzymania**

ekspansji górnictwa na tym obszarze. Nagranie webinarium znajduje się na stronie stowarzyszenia.

- Wydobycie torfu na Polesiu Lubelskim

W 2024 roku TdNiCz przeanalizowało procesy decyzyjne związane z wydobywaniem torfu na Polesiu Lubelskim, głównie na obszarze Krowiego Bagna. Większość decyzji zostało wydanych bez analizy oddziaływania na środowisko, często wbrew opinii RDOŚ w Lublinie. Powstały opracowania Ocena wpływu wydobycia torfu na przyrodę Polesia Lubelskiego – wybrane aspekty autorstwa członka CMok Piotra Chibowskiego i Wydobycie torfu a skuteczna ochrona roślin autorstwa Jana Kucharzyka, również członka CMok oraz Hydrogeologiczna analiza oddziaływania eksploatacji złóż torfu na obszarze Krowiego Bagna autorstwa Sylwestra Kraśnickiego. Dnia 29 października w Urzędzie Gminy w Urszulinie odbyło się seminarium na ten temat z udziałem autorów opracowań oraz osób reprezentujących urzędy gmin, starostwa powiatowe i RDOŚ w Lublinie. Podczas wydarzenia referaty wygłosili m.in. członkowie CMok – Piotr Chibowski i Jan Kucharzyk. Materiały są dostępne na stronie Towarzystwa.

Współpraca z Browarem Nepomucen

W 2024 roku, podczas kampanii pozyskiwania 1,5% podatku, udało się nawiązać współpracę komunikacyjną z Browarem Nepomucen. Na puszkach specjalnie wyprodukowanego na tę okoliczność piwa “From the Wetlands” znalazł się numer KRS CMok oraz kod QR odsyłający do naszej strony internetowej dotyczącej 1,5% podatku.

Współpraca z Żywiec-Zdrój

Współpraca z firmą Żywiec Zdrój w 2024 roku nabrała rozpędu i objęła:

- wsparcie przez firmę obchodów Światowego Dnia Mokradel w Warszawie;
- udział przedstawicieli CMok (Mariusz Lamentowicz i Monika Łaskawska-Wolszczak) w Europejskim Kongresie Gospodarczym w Katowicach w sesjach związanych z ochroną zasobów wodnych;
- udział przedstawicielek CMok, Oli Leszczyńskiej i Magdy Galus, w Festiwalu Żubra w Mirosławcu, gdzie zostało zorganizowane specjalne mokradłowe stoisko wraz z prezentacją wystawy Chrońmy Mokradła!;

- rozpoczęcie prac nad ekspertyzą dla firmy, mającą na celu weryfikację możliwości ponownego uwodnienia wytypowanych torfowisk w gminie Mirosławiec;
- udział przedstawicielek CMok (Paulina Dzierża, Magdalena Suchora, Monika Łaskawska-Wolszczak, Ilona Biedroń) w projekcie **“Woda jest kobietą”**, w ramach którego głos oddano 12 kobietom: naukowczyniom, przedstawicielkom organizacji pozarządowych i aktywistkom, które swoje życie związały z ochroną i badaniem wód. Jednym z efektów projektu jest kalendarz ścienny na 2025 rok, stanowiący wizualną opowieść o wodzie. Działania komunikacyjne związane z kalendarzem zaplanowane są również na 2025 rok.